

Lovorka Čoralčić i Nikola Markulin u radu *Trogirski plemići Michieli Vitturi – visoki časnici mletačkih prekomorskih kopnenih postrojbi u drugoj polovici 18. stoljeća* (361–405) predstavljaju skupinu trogirskih časnika u svjetlu mletačke vojne organizacije i vanjske politike pred sam kraj njezina postojanja. U ovom izvornom znanstvenom radu autori su izradili prozopografski prikaz časničkog kadra dijela prekomorskih postrojbi *Serenissime*, koji uključuje i rekonstrukciju regionalnog podrijetla vojnika pod njihovim zapovjedništvom. Prilog ekonomskoj povijesti Crkve u Zadru izvorni je znanstveni rad Zdenka Dundovića, *Ekonomsko stanje zadarskog kaptola uoči preustroja dalmatinskih biskupija početkom 19. st.* (407–436). U fokusu istraživanja nalaze se gospodarski uvjeti koji su oblikovali život zadarskog klera u turbulentnim prilikama izmjene austrijske i francuske uprave nad Dalmacijom.

Prvi od tri rada koji se bave izabranim istraživačkim temama iz 20. stoljeća nosi naslov *O jednom trgu i dva spomenika – ‘Ratnom spomeniku’ i Grguru Ninskom* (437–453). Vladimir Huzjan tim radom suprotstavlja dva spomenika koji su u različitom vremenu stajali na varaždinskom Franjevačkom trgu i koji predstavljaju odraz političke cenzure, ali i nacionalnog identiteta u Austro-Ugarskoj Monarhiji, odnosno Kraljevini Jugoslaviji. Razdobljem između dva svjetska rata bavi se Matko Globačnik u izvornom znanstvenom radu *Između časnog egzila i ostracizma. Unutarnje i vanjskopolitičke prilike u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca – kontekst odlaska Ante Pavelića u inozemstvo u siječnju 1929.* (455–490). Autor analizira unutarpolitičko ozračje i državnu krizu u Kraljevini SHS te njen položaj na međunarodnoj pozornici koji su Anti Paveliću pružili političko iskustvo uoči odlaska iz države, ali i imali ulogu u formiranju ideje o radu u emigraciji. Zadnji prilog ovog broja časopisa ujedno se bavi najrecentnijom tematikom publicističkog djelovanja i razvoja političkih pogleda crnogorskog pisca Savića Markovića Štedimlje od njegova dolaska u Zagreb tridesetih godina 20. stoljeća do kraja Drugoga svjetskog rata. Radi se o radu Stipe Kljaića *Savić Marković Štedimlja o podrijetlu srpskog komunizma i partizanskog pokreta* (491–515).

Smiljan Glušćević napisao je dva, dok su Lovorka Čoralčić, Andrea Sapunar Knežević i Božena Glavan autorice po jednog prikaza knjige u zadnjem dijelu ovog broja časopisa. U ovih pet prikaza publikacija mahom hrvatske naklade, autori su predstavili recentne istraživačke interese u domaćoj historiografiji. Oni ujedno predstavljaju i zaključni dio još jednog broja *Radova*, časopisa koji preko šezdeset godina uvelike pridonosi znanstvenoj valorizaciji hrvatske, a posebno, dakako, istočnojadranske prošlosti.

Zrinko Novosel

Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, sv. 58, Dubrovnik 2020., 365 str.

Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku objavio je u 2020. godini 58. broj časopisa *Anali*. Broj 58 sastoji se od osam izvornih znanstvenih članaka, dva prethodna priopćenja te je zadnji dio posvećen recenzijama i prikazima slučaja radova povijesne tematike. Kao i u prijašnjim izdanjima, analize i istraživanja koncipirane su na povijesnim otkrićima dubrovačkog područja. Prvi rad ovog broja *Anala* članak je Rozane Vojvoda pod nazivom *Fragment rukopisa sv. Augustina pisanog beneventanom*

iz znanstvene knjižnice u Dubrovniku (*rkp. 950*) - argumenti za dataciju i dubrovačko podrijetlo (9–40). Autorica analizira fragment rukopisa pisanog beneventanom (*Rkp. 950*) koji je 2012. godine kupljen na dražbi u Sothebyju za Dubrovačke knjižnice. Uspoređuje se fragment s pismima beneventanskih rukopisa dubrovačkog podrijetla nastalih u 13. stoljeću, fragmentima rukopisa iz 13. stoljeća sačuvanima u Chantillyju i Grazu i fragmentima iz tog razdoblja koji se čuvaju u hrvatskim zbirkama, a koji su po značajkama najsličniji fragmentu *Rkp. 950*, kako bi se ustanovilo podrijetlo i razdoblje nastajanja. Fragment pisma *Rkp. 950* iz Dubrovačkih knjižnica beneventana je izrazite uglatosti, čiju je uglatost, smatra autorica, stekao pod utjecajem suvremenog gotičkog pisma. Slova ne prate liniju crtovlja te se ne može usporediti s uglatom motekasinkom iz 11. stoljeća. Uzimajući u obzir studije raznih stručnjaka i na temelju analize teksta fragmenata beneventane iz Samostana Male braće u Dubrovniku i usporedbe s karakteristikama fragmenta beneventane iz Znanstvene knjižnice u Dubrovniku autorica analizom zaključuje da se radi o *membra disiecta* tog istog rukopisa iz dubrovačkih krajeva.

Henrik-Riko Held u radu *Procuratores i advocati u zapisima notara Tomazina de Savere (1277–1286)* (41–71) analizira zapise Tomazina de Saverea u kojima se spominju *procuratores* i *advocati* kao zastupnici rimskog prava. Trinaesto stoljeće ključno je razdoblje u napredovanju notarske profesije. Talijan Tomazin de Savere bio je prvi laik koji je u Dubrovniku vršio notarsku i kancelarsku funkciju. Iako nije dugo djelovao bio je vrlo marljiv u obavljanju poslova, stoga ga neki nazivaju i osnivačem dubrovačkog arhiva. Autorica je rad podijelila u nekoliko dijelova. U početku donosi opće značajke o uređenju instituta *procuratores* i *advocati* u rimskom pravu, zatim iznosi informacije o Tomazinu de Savereu i njegovoj djelatnosti, a u glavnom dijelu rada analizira zapise koji se odnose na prokuratore i advokate gdje se posebna pažnja pridaje analizi formula za imenovanje prokuratora u zapisima. Krajnji dio donosi pregled advokata i njihove djelatnosti. Zaključuje rad s rezultatima analize koja je pokazala kako na općenitoj razini prokuratori i advokati u zapisima Tomazina de Saverea u okviru pozicije odgovaraju svojim predlošcima u rimskom pravu.

Crtež s prijedlogom lokacije crkve sv. Roka u Dubrovniku iz 1532/33. godine (73–92) članak je Danka Zelića koji predstavlja recentno pronađen Crtež s prijedlogom lokacije crkve sv. Roka u Dubrovniku među priložima 26. sveska serije zapisnika Vijeća umoljenih (1489. – 1492.) u Državnom arhivu u Dubrovniku. Crtež je vrlo vrijedan jer sadrži autentične podatke do sada nepoznate o izgledu jednoga gradskog predjela u prvoj trećini 16. stoljeća. Nije datiran ni potpisan te autor pretpostavlja da je nastao između veljače 1532. i svibnja 1533. godine kako bi koristio kao predložak u odluci o mjestu smještaja crkve u Vijeću umoljenih. Dodatak radu je nepoznati dokument pronađen u istoj skupini listova i sadržajem povezan s crtežom i zamolba Vijeću umoljenih za gradnju crkve i osnivanje bratovštine Sv. Roka.

Članak Relje Seferovića *Dubrovački benediktinci u ranom 18. stoljeću i novi pravilnik Mljetske kongregacije* (93–130) prikazuje Mljetske kongregacije benediktinskog reda od potresa 1667. godine kada je Kongregacija prošla bez većih gubitaka kroz 1709. godinu i usvojenje novog pravilnika s promijenjenim odredbama o održavanju izbora unutar Kongregacije izglasano prema nalogu opata Bernarda Marinova Sorga. Godine 1741. došlo je do dopune pravilnika gdje se donosi pojednostavljeni izborni postupak, smanjuje se odgovornost predsjednika u korist drugih vođa Kongregacije i otvara se pitanje bavljenja važnim pitanjima poput školovanja novaka i svakodnevnog života redovnika. Kongregacija kao takva nestaje 1808. godine.

Sanja Perić-Gavrančić u radu *Tragom zaboravljenih rukopisa: hrvatske i latinske basne Đura Ferića (1739–1820) (131–213)* istražuje basne dubrovačkog književnika Đure Ferića. Analiza uključuje latinske i hrvatske basne, tiskane i rukopisne te autorska djela i prijevode. Autorica je proučavala podatke iz sekundarne literature, Ferićeve privatne prepiske i literarne ostavštine. Prvo tiskano autorsko djelo Đure Ferića je zbirka latinskih basna *Fabulae ab Illyricis adagiis desumptae* koja je u Dubrovniku objavljena 1794. godine. Prema pronađenim podacima iz tiskanog izdanja 1974. godine i sedam rukopisa, uključujući autografe i prijepise, sakupljen je korpus od 459 latinskih i isti broj hrvatskih basni.

Glavna tema istraživanja Milenka Krešića u radu *Dubrovačka Republika i ferman za trebinjsko-mrkanskog biskupa Nikolu Ferića (215–228)* jest nastojanje Dubrovačke Republike za dobivanjem fermana za biskupa Ferića, ujedno posljednjega trebinjsko-mrkanskog biskupa. Od dolaska osmanske vlasti na dubrovačko područje, Dubrovačka Republika nastojala je zaštititi rad biskupa i svećenstva s tog područja te je fermane, kako za Ferića tako i za njegove prethodnike, zatražila kad bi za to bila potreba i kada bi Crkva bila podložna bilo kakvom obliku agresije od strane osmanske vlasti ili pravoslavne hijerarhije, odnosno kada bi Republika imala ovlasti. Autor u kratkom osvrtu donosi i životopis Nikole Ferića, uz brata Đuru jednog od poznatijih Dubrovčana koji su pridonijeli crkvenoj i svjetovnoj ostavštini Grada. Ferman za biskupa Ferića dobiven je nakon trećeg pokušaja 1798. godine, nakon smjene bosanskog paše Husamuddina koji je za izdavanje svog arze, koji je bio uvjet za izdavanje fermana, tražio svotu novaca koju Dubrovčani nisu pristali priskrbiti. Djelo je rađeno na temelju prikupljenih podataka iz Arhiva Dubrovačke biskupije, objavljenih izvora iz literature i neobjavljenoga arhivskog gradiva Državnog arhiva u Dubrovniku.

Istraživanje Jelene Obradović-Mojaš u radu *Marija Natali Zamagna (1807–1891) u ogleдалu ženske povijesti 19. stoljeća (229–252)* kroz biografiju Marije Natali Zamagna, pripadnice vlastelinskoga dubrovačkog kruga toga vremena prikazuje društvene prilike, stavove, položaj žena u društvu, ali i majčinske i obiteljske izazove žena. Uz podatke iz privatnih arhiva i rukopisnih ostavština veliki prinos radu autorice dali su i biobibliografski i genealoški podaci o povijesti dubrovačkog nobiliteta prikupljeni u djelima Nenada Vekarića.

Rad Jadrana Jeića i Vilene Vrbanić *Okviri za životopis Antonija Bina, graditelja gitare u Kulturno-povijesnom muzeju dubrovačkih muzeja (253–266)* iznosi istraživanje o gitari iz Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja i pronađenim arhivskim izvorima o graditelju koji do sada nisu istraženi. U otvoru gitare na dnu s unutarnje strane nalazi se zalijepljena naljepnica gdje su rukom ispisani ime autora, mjesto i godina nastajanja. Radi se Antoniju Binu koji je gitaru izgradio u Dubrovniku 1828. godine. No, prijašnji vlasnik gitare nije poznat. Talijan Antonio Bino uz Franju Finka i Ivana Weisera bio je jedan od značajnijih graditelja gitara na hrvatskim prostorima u 19. stoljeću te Binova gitara predstavlja vrlo rijetki primjerak ranoromantičke gitare na ovim prostorima iz prve polovice 19. stoljeća.

Radmila Šutalo istražuje okolnosti života Židova na dubrovačkom prostoru za vrijeme Prvoga svjetskog rata u radu *Dubrovački Židovi u Prvom svjetskom ratu: prvi uvid (267–282)*. Dubrovački Židovi bili su kao ostali dio stanovništva vjerni Habsburškoj Monarhiji. Bili su vrlo cijenjeni u dubrovačkom društvu kao vlasnici tvornica, trgovina i hotela, renomirani pedagoški radnici, odvjetnici, pukovnici. Naročito su se istaknuli dr. Solomon Mandolfo, cijenjeni odvjetnik i višegodišnji vijećnik dubrovačke općine koji se zalagao za ujedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom te pukovnik Henrik Jakob Mandolfo. Udio dubrovačkih Židova u broju vojnih obveznika značajno je nadmašio njihov udio u ukupnom broju stanovnika.

Zadnji rad ovog broja jest *Hrvatsko-srpski odnosi u središtu proslave blagdana svetog Vlaha u Dubrovniku (1891–1914)* (283–319) Barbare Đurasović. Autorica iznosi evoluciju odnosa hrvatskih i srpskih katolika i njihov politički utjecaj oko održavanja svečanosti sv. Vlaha u Dubrovniku od 1892. pa sve do 1914. godine. Do 1899. godine je u Dubrovniku na vlasti bila srpsko-autonomaška koalicija koja se zalagala za nastavak tradicije iz razdoblja Dubrovačke Republike koja je prema njihovim uvjerenjima bila srpska. Od 1905. godine Hrvati se zalažu za jedinstvo sa Srbima u Dalmaciji. Prvi put se 1906. godine za vrijeme proslave blagdana sv. Vlaha na području dubrovačke općine postavlja srpska zastava te se iste godine odlukom općinskog vijeća ukida tradicionalni izbor svjetovnih priređivača Feste svetog Vlaha.

Zadnji dio broja čini rubrika s deset prikaza i recenzija aktualnih povijesnih djela (321–365).

Elena Palčić

Povijesni prilozi, god. 39, br. 58 (196 str.) – br. 59 (322 str.), Zagreb 2020.

Hrvatski institut za povijest i u 2020. godini uobičajeno je izdao dva broja časopisa *Povijesni prilozi*. Oba se sastoje od po tri rubrike. Broj 58 čine Članci (5–149) sa šest radova, *Ocjene i prikazi* (151–180) i *In memoriam* (181–183). Rubrike istog naziva – Članci (5–273) u kojoj se nalazi devet radova, *Ocjene i prikazi* (275–294) te *In memoriam* (295–309) – sačinjavaju i broj 59. Uz izuzetak jednoga prethodnog priopćenja u broju 59, treba naglasiti kako su svi objavljeni tekstovi u rubrikama Članci iz oba broja izvorni znanstveni radovi.

Rubriku Članci prvog ovdje prikazanog broja *Povijesnih priloga* otvara rad Sanje Perić Gavrančić naslova *Sic etiam Croati: Bilješke o hrvatskome jeziku u humanističko-renesansnim jezičnim repertorijima* (7–28). Na temelju analize latinskih povijesnojezičnih izvora, autorica donosi saznanja o razini poznavanja hrvatskog jezika među europskim renesansnim humanistima prije prvih pokušaja njegove kodifikacije u okvirima katoličke obnove. Također, u kontekstu veza unutar *res publica litteraria*, velika se pažnja u ovom istraživanju pridaje i radu hrvatskog latinista Bartola Đurđevića.

Sljedeća dva rada bave se prostorom istočnog Jadrana u ranom novom vijeku. Kristijan Juran u članku pod naslovom *Vratkovići i drugi Morlaci u trogirskome distriktu u 16. stoljeću* (29–43) nastavlja istraživanja fenomena Morlaka u Dalmaciji. Oslanjajući se na recentnu historiografiju o pitanju Morlaka i bazirajući svoje istraživanje na arhivskom materijalu trogirske provenijencije, autor se bavi prisutnošću Morlaka u pojedinim selima trogirskog distrikta u razdoblju od 1530. do 1600. godine. Kroz nove spoznaje vezane za imena morlačkih plemena, njihovu rasprostranjenost unutar spomenutog distrikta i interakciju s mletačkim podanicima, ovaj rad predstavlja vrijedan prilog kompleksnog problema Morlaka na prostoru mletačke Dalmacije. *Povijesno-pravni kontekst otmice, silovanja i prisilne ženidbe na području Ninske biskupije u 18. stoljeću – primjer Agate Zubčić iz Poličnika* (45–73) rad je dvoje autora, Zdenka Dundovića i Klare Čavar. Na temelju arhivskog gradiva iz Državnog arhiva u Veneciji i Arhiva Zadarske nadbiskupije, u ovom se radu kroz analizu jednog primjera prikazuju uzroci i posljedice učestale pojave otmica, silovanja i prisilnih ženidbi na području Ninske biskupije u posljednjem stoljeću mletačke vladavine čime se ukazuje na (ne)provođenje zakonskih normi mletačke